

MÉLTÁNYOSSÁG
politikaelemző központ

AZ EURÓPAI UNIÓ MEGÚJULÁSA ÉS FELEMELKEDÉSE

AGYTRÖSZT-STRATÉGIÁK A 21. SZÁZADBAN
NO. 2.

MÉLTÁNYOSSÁG
politikaelemző központ

info@meltanyossag.hu

www.meltanyossag.hu

0630-311-1701

1149 NAGY LAJOS KIRÁLY ÚT 167. II. 23.

Kovács Róbert

Európa jövője lengyel szemmel – Az orosz-ukrán háború kezelése

Bevezetés

A varsói Keleti Tanulmányok Központját ([Ósrodek Studiów Wschodnich](#)) 1990-ben alapította a lengyel kormányzat azzal a céllal, hogy kövesse a Szovjetunió felbomlásának a folyamatát. A következő években az intézet profilja folyamatosan bővült, így ma már Németországtól a Távol-Keletig tartó térség vizsgálatával foglalkozik Európa egyik legnagyobb elemzőintézeteként. Az általuk publikált anyagokat bátran tekinthetjük a hivatalos lengyel álláspontnak, hiszen közvetlenül a Miniszterelnöki Hivatal alá tartoznak. Az Ukrajna elleni orosz invázió megindulása után jelentősen megnőtt Lengyelország súlya regionális középhatalomként, éppen ezért alapvető fontosságú a lengyel álláspont megértése Európa döntő kérdéseiről. A vizsgált geopolitikai agytröszt kísérletet tesz a kontinens Oroszország-politikájának a meghatározására. Vagyis akárcsak Magyarország az utóbbi évtizedben, egy másik közép-európai fél is arra törekszik, hogy [mintaformáló](#) módon lépjen fel az Európai Unióban. A lengyel mintaformálás a vizsgálatunk tárgya.

A Keleti Tanulmányok Központjának kutatói német és osztrák szakértőkkel együtt tettek javaslatokat az Oroszországgal szemben folytatandó uniós politikáról egy 2024-es [tanulmányban](#). Mindez különösen időszerűvé válik most, hogy az ukrajnai háborút lezáró béketervektől hangos a diplomácia. Ebben az esetben döntő kérdés lehet, hogy mi az európai reakció. Trump újraválasztása óta az Európa önálló védelmi politikájáról indult viták jól mutatják a külpolitikai gondolkodás elmozdulását: az eddig inkább liberális megközelítéstől, amely a liberális demokrácia és a hozzá kapcsolódó értékek terjesztésére épült, a realistább felfogás felé, amely a nyers erőt, vagyis a gazdasági potenciált és a katonai képességeket helyezi előtérbe. A vizsgált lengyel tanulmány is ennek a tendenciának a képviselője a realista megközelítésével. A felvázolt koncepciót csak 20. századi lengyel történelem külpolitikai paradigmáinak a kontextusában értelmezve érthetjük meg, hiszen sokat merített a jelenlegi külpolitikai iskola Piłsudski marsall és a lengyel emigráció elképzeléseiből. Ezért először áttekintjük a tanulmány legfontosabb állításait, majd értékeljük azokat, végül pedig megvizsgáljuk, hogy hogyan illik a tanulmány egy átfogóbb történeti perspektívába.

A lengyel javaslatok

A tanulmány alapvető állítása szerint az orosz fenyegetésre adott egységes európai Oroszország-politikának a lengyel-német tengelyre kell épülnie.

Ez a szövetség kiegészülhet Franciaországgal, így újraélesztve a nagyon erős [weimari háromszöget](#), azonban erre a szerzők jelenleg nem látnak lehetőséget, ezért hangsúlyozzák a lengyel-német szövetség szerepét. Ezen országoknak egyeztetniük kell a külpolitikai stratégiájukat, hogy az egységes európai stratégia hajtómotorjai legyenek. A szerzők megállapítják, hogy a jelenlegi háború útelágazást jelent Európa jövőjét nézve, és egyedül Ukrajna függetlenségének megőrzése és teljes területi integritásának a visszaállítása jelenthet Európa számára kedvező forgatókönyvet. Elutasítják a tárgyalás lehetőségét Moszkvával, különösen az ukrainai területek felajánlását a békéért cserébe, amellelt érvelve, hogy Oroszország hosszútávú célja Ukrajna szuverenitásának a megszüntetése, és a hidegháborút követő nemzetközi rendszer aláásása. Ehhez elengedhetetlen, hogy Németország teljesen szakítson a 2022-es inváziót megelőző kompromisszumkereső politikájával, és Lengyelországot követve, a lehetőségeit maximálisan kihasználva, Ukrajna győzelmét kell elősegítenie. Továbbá amellelt érvelnek, hogy Európa biztonságának szempontjából elkerülhetetlen az oroszországi rezsimváltás kérdése, egy poszt-putyini demokratikusabb rendszer létrejötte, amely feladja a hódító törekvéseit.

A szerzők számos konkrét javaslatot is megfogalmaznak a felvázolt célok elérése érdekében. Mindenekelőtt Európának egységesen kell fellépnie, és az elrettentés érdekében mihamarabb növelnie kell a katonai erejét, amelyben különös szerep hárul a német

gazdaságra és a „tettre készek koalíciójára”. Több figyelmet kell fordítani a hibrid hadviselés veszélyeire, amellyel Oroszország bármely európai ország szuverenitására veszélyt jelent. Elő kell segíteni Ukrajna EU- és NATO-csatlakozását, valamint európai békefenntartó erőkkkel kell biztosítani egy fegyverszünet után az ország biztonságát. Továbbá ki kell terjeszteni a szankciókat úgy, hogy Európa mihamarabb teljesen leállíthassa az orosz olaj és földgáz vásárlását. Csak akkor szüntetnék meg a szankciókat, ha Oroszország visszaállítaná Ukrajna területi integritását, illetve kárpótolná a háború okozta veszteségeikért. Végül Európának aktívan elő kell segítenie a Putyin-rezsim összeomlását, az orosz rendszer hiteltelenítésével és a Putyint ellenző orosz szereplők támogatásával.

A tanulmány logikája

Két kérdésben mutatkoznak ellentmondások a tanulmány belső logikája szempontjából. Egyrészt a lengyel-német és tágabban az összeurópai együttműködést nehezítő érdekellentétek feloldására nem reflektál a szöveg. A tanulmány lényegében a lengyel Oroszország-politikát állítja be követendő példának, amely nem szorul változtatásra, ezért mindenkinek hozzá kell csatlakoznia. Lengyelországnak nagyon negatív történelmi tapasztalata van Oroszországgal, elég csak Lengyelország feldarabolását és a második világháborút említeni, ezért érthető, hogy mindig fenyegetésként tekint az oroszokra. Azonban ez elrejtethet olyan alternatívákat az oroszokkal való kapcsolat

tekintetében, amelyek nem ennyire antagonisztikusak, és például más tagállamok eltérő történelmi tapasztalatából következnek. Ilyen lehet a tanulmány által elvetett [német modell](#), amely egyrészt a tárgyalásokra, egyezményekre épít, másrészt felismerte, hogy gazdaságilag, különösen az energetika tekintetében racionális lehet együttműködni az oroszokkal. Továbbá a lengyel állásponthoz való keményvonalas ragaszkodás ellenérzéseket válthat ki más államokból, akik engedékenyebb politikát képviselnének, és így veszélybe kerül az európai egység.

A másik ellentmondás, hogy az oroszországi rezsimváltás, mint stratégiai cél, nem tűnik megvalósíthatónak. Amikor a lengyel tanulmány a realista elképzeléseket feladva, a liberális, demokráciaépítő külpolitikai iskolát kezdi követni, akkor felbomlik a következetesség, és egy illuzórikus csapdába lép a szöveg. Ugyanakkor érthető ez az idealista vonal, hiszen amennyiben Oroszország jövőjével kapcsolatban nem képviselnének egy demokratizáló álláspontot, akkor az azt jelentené realista szempontból, hogy a nagyhatalmakkal szembekerülő kisebb nemzeteket, mint Ukrajnát vagy akár magát Lengyelországot nem érdemes támogatni, mivel úgyis alulmaradnak. Ezt nem engedhetik meg a lengyelek.

A lengyel álláspont történeti perspektívából

A tanulmány a lengyel történelemből ismert külpolitikai doktrínák örökösének tekinthető, amelyekhez egy jelentős újítást kapcsol,

mégpedig az európai szintű startégiaformálás és külpolitikai vezető szerep jogát. Három korábbi időszak lengyel külpolitikai doktrínáját emeljük ki, amelyek kontextusában érdemes elhelyezni a jelenlegi tanulmányt és a Keleti Tanulmányok Központ jelentőségét. Ezek Józef Piłsudski marsall tervei (az Intermarium-projekt és a prométeizmus ideológiája), a Giedroyc–Mieroszewski-doktrína, illetve az utóbbi két évtized lengyel külpolitikai törekvései.

Józef Piłsudski marsall, a két világháború közötti Lengyelország vezető alakja, több, Lengyelországon túlmutató, nagyívű külpolitikai projekt szellemi atyja volt, amelyek máig hatással vannak az ország külpolitikájára. Az Intermarium-projekt lényege a Balti-, az Adriai- és a Fekete-tenger közötti régió egyesítése volt egy államszövetségbe Németország és Oroszország megfékezése céljából, természetesen lengyel vezetéssel. Tehát "Köztes-Európa" stratégiai fontosságának a felismerése, és az itteni országok közötti együttműködés támogatása régóta a lengyel külpolitikai gondolkodás sarokköve. Nem véletlenül helyez hangsúlyos figyelmet a vizsgált tanulmány az Európai Unió keleti tagállamainak a szerepére.

A másik szorosan kapcsolódó projekt a prométeizmus startégiája volt, amely célja Oroszország meggyengítése volt a Moszkva fennhatósága alatt álló nemzeti kisebbségek függetlenségi mozgalmainak támogatásával, különösen a Kaukázusban, Közép-Ázsiában és Ukrajnában. Amennyiben ezek a népek függetlenné váltak volna, kialakulhatott volna egy Oroszországot körülvéő és sakkban

tartó gyűű. A projekt keretében száműzetésben lévő csoportokat és kormányokat támogattak a lengyelek, hírszerzési akciókat végeztek és propagandát szerveztek. Ezzel az előképpel válik érthetővé a tanulmány érvelése amellet, hogy Ukrajna függetlenségének a garantálása alapvető fontosságú, Oroszországban rendszerváltást kell elérni, például Putyin-ellenes csoportok támogatásával.

A hidegháború idején két emigrációban élő lengyel értelmiségi, Jerzy Giedroyć és Juliusz Mieroszewski kidolgozott egy doktrínát azzal a céllal, hogy Lengyelország számára a második világháború utáni status quo viszonyaihoz igazodó, nyugatos stratégiát adjon. A doktrína amellet érvel, hogy Lengyelország biztonsága csak akkor garantálható, ha keleti szomszédai - főleg Ukrajna, Litvánia és Belarusz - függetlenek és szuverének. Ehhez Lengyelországnak végleg le kell mondania minden történelmi területi igényéről (Vilnius, Lviv stb.) és partnerként kell kezelnie ezeket az államokat, támogatva a nemzeti fejlődésüket és nyugati integrációjukat. Ebből a doktrínából érthető meg, hogy a tanulmány miért támogatja annyira Ukrajna európai uniós és NATO-csatlakozását, valamint, hogy az ukrán-lengyel történelmi sérelmekről (például a volhíniai népirtásról) miért nem esik szó.

Végül az utóbbi két évtizedet leginkább meghatározó két politikai blokk, a Jog és Igazságosság (PiS) és a Polgári Platform (PO) külpolitikája lényeges a kontextus szempontjából. Lengyelországban a kétezres évek elejére a baloldal fokozatosan háttérbe szorult, miközben a két meghatározó politikai erővé váló párt, a PiS és a PO egyaránt a

jobboldalon helyezkedik el. Ennek következtében a korábban megfogalmazott nemzeti–jobboldali elképzelések és politikai tervek nagyobb valószínűséggel gyakorolnak meghatározó hatást kormányzati működésükre. A két párt között egyetértés van az euroatlanti integráció kulcsfontosságú voltáról, Ukrajna teljeskörű támogatásáról és Oroszország megítéléséről, mint elsőszámú fenyegetés Európa számára. Azonban a PiS gyakran összetűzésbe került EU-s intézményekkel, inkább a nemzetek Európája elképzelést támogatja. A német külpolitikával szemben is gyakran ellenséges volt a párt, és a kelet-európai tagállamok közötti együttműködést Nyugat-Európa ellensúlyozására használta. Míg a PO a mélyebb integráció híve az Európai Unióban, és a német kormányokkal is barátságos viszonyt ápolt - ezt jelzi maga a tanulmány is, hiszen a mostani Tusk-kormány alatt készült, és a Németország felé való újbóli nyitás elméleti megalapozása. Ezenfelül, ami jelentős újításnak tekinthető, hogy ebben a koncepcióban Lengyelország nemcsak a keleti tagállamok vezetőjeként lép fel, hanem a teljes Unió külpolitikájának a meghatározására törekszik. Tehát a felvázolt lengyel külpolitikai doktrínákat úgy egyesíti, hogy immár európai uniós keretben gondolkodik, és itt válik Lengyelország vezető erővé. Erre az ambícióra korábban nem volt példa.

Konklúzió

Összefoglalva, Lengyelország a vizsgált tanulmányon keresztül próbálja aktívan alakítani Európa külpolitikáját a saját, történelmi előképekben gazdag álláspontját követendő mintaként felmutatva. Nagyrészt logikusan épül fel ez a stratégiai vízó, amelynek lényege, hogy Európa biztonságát csak egy katonailag megerősödő, egységesen fellépő, lengyel–német vezetésű stratégiai tengely képes garantálni, amely Ukrajna győzelmére, Oroszország elrettentésére és hosszú távon a putyini rendszer megdöntésére épül. Azonban az érvelés koherenciája két helyen megbicsaklik. Egyrészt a lengyelek nem veszik figyelembe a tőlük eltérő európai elképzeléseket, amely gyengíti az egységes fellépés lehetőségét, másrészt Oroszország demokratizálódása nem tűnik valószínűnek hosszútávon sem. A tanulmány víziója erősen merít a lengyel történelemből ismert külpolitikai stratégiákból, mégpedig a jobboldali-nemzeti ideológiájú külpolitikai vonalból, amely a két világháború között és az emigrációban élte reneszánszát, majd a rendszerváltás után is dominánssá vált. Ezek az elképzelések határozottan oroszellenesek: abból indulnak ki, hogy Oroszország évszázadok óta fenyegetést jelent az ország számára. Ennek megfelelően támogatják Ukrajna megerősítését mint Lengyelországot Oroszországtól elválasztó, erős és független államot, és Lengyelországot a térség külpolitikáját elsősorban meghatározó vezető hatalomként tüntetik fel. Ugyanakkor az egy jelentős újítás, hogy ezt a történelmi Oroszország-stratégiát immár a

uniós szinten szeretnék elfogadtatni, és ezáltal Lengyelország nem csak regionális, hanem európai szinten szeretne vezető hatalommá válni.

